

'התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו למה אתה משחק, אמר להן וכי מפני מה אתם בוכין...' — כיוצא בזה שני מעשים בענין אחר בסוף מכות, התחילו חבריו בוכים ורבי עקיבא משחק.

(ע"ב) 'ההוגה את השם באותיותיו' — יש מפרשים שמבטא את שם הוי"ה ככתבו. (עפ"י רא"ש יומא פ"ה יט; פירוש רבנו עובדיה מברטנורא). ויש מפרשים שאומר אותיות שם הוי"ה במלואן, יו"ד ה"א... [וזהו 'ההוגה את השם באותיותיו'] (עפ"י תוס' רבנו אלחנן ע"ז יח. וע' תוס' סוכה ה. ומהרש"א; שבועות לה. ד"ה באלף; שו"ת רדב"ז ח"ה אלף תח). וכתבו גדולי הפוסקים האחרונים לחוש לשיטה זו, שלא לבטא את השם אפילו ע"י פירוט אותיותיו (רדב"ז שם; שו"ת חתם סופר חו"מ קצב. ובנוב"י יו"ד צג) משמע שנוקט להתיר. וע' בלקוטים מכת"י לר' צדוק הכהן, בסוף קונטרס שיחת שדים (עמ' 103), שהביא מספר 'נגיד ומצוה' לאסור, אלא שכתב להתיר לומר הנוסח ב'לשם יהוד... ליהוד שם יו"ד ה"א בוא"ו ה"א... לפי שהאות ב' מפסקת בינתים. ובשם י' ה' לבד — אין איסור בהגיית האותיות במילויין).

ויש מן הראשונים שכתבו שמדובר כאן לשם בן מ"ב (ערש"י; תוס' ע"ז יח. וע"ע שו"ת חת"ס חו"מ קצב; שו"ת אבני נזר יו"ד שנה, טע, ח שנקטו לעיקר ששם הוי"ה אינו מתורגם. ואלו המפרשים כאן 'עגה' — לשון לעז, סוברים שמדובר כאן על פירוש שם מ"ב ולא על קריאת שם הוי"ה). עוד על שם בן מ"ב — ע' בשו"ת הרשב"א ח"א רכ.

'בת שבע בתו' — כבר העירו המפרשים שהכוונה לבת בנו (כמו שאמרו לעיל סט:). וכיו"ב מצינו עוד בדרול' (וע' תוס' נזיר כג: ד"ה בת בנו). ויש שלא גרסו 'בתו' (ע' יד רמה; רש"ש; ממזרה נועם).

דף קב

'אמר אביי: ברית כרותה לשפתים, שנאמר אחאב עבד את הבעל מעט, יהוא יעבדנו הרבה — כן אמר יהוא לעם בשחוק ובערמה, כדי להאביד את עובדי הבעל (כמפורש במלכים ב-י), ואף על פי כן היות ויצאו הדברים מפיו, התקיימו במקצת.

'עת היא מזומנת לפורענות... מקום מזומן לפורענות' —

יש מקום מוכן לצער ח"ו, כמו שאמרו ז"ל ב'חלק' בשכם, מקום מזומן לפורענות וכו'.

וכן זמן, כמו שאמרו ז"ל שם, עת מוכנה לפורענות. וכמו שאיתא (בתענית כט:): בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו"ם לישתמיט מיניה באב דריע מזליה.

וכן בנפש — כדרך שאמרו ז"ל (שם כה). בר' אלעזר בן פדת דלא אתילד בשעתא דמזוני, וטובא.

— ואיך יצויר זה שמוכן מתחלת בריאה לרע ח"ו, והלא מפי עליון לא תצא הרעות (איכה ג)? — אבל באמת לשון חכמים מרפא, שאמרו ז"ל 'מוכן לפורענות' — לשון פרעון רק דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קדושין לט:), רק פרעון העבירות, אם לא שזכה לטעום מפרי מעשיו בעולם הזה, או מאותן מצוות שיש להם פירות. ואותו הזמן-מקום-ונפש הוא מוכן לקבל פרעון מה שנשתכר. ומה דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, היינו משום שהקב"ה נותן מלא עומסו לכל צדיק וצדיק (כדלעיל ק.). ואי אפשר בעולם הזה לקבל רוב טובה ההיא כלל, ובאותו מקום-זמן-ונפש שנשפע הפרעון ושכרו של השי"ת מצד ריבוי השפע, נעשה חס ושלום פורענות לרע, כידוע בסוד שבירתן של כלים זו היא מיתתן (ב"ק נד.). על ידי ריבוי האור... (מתוך צדקת הצדיק קעא. וע"ע שם משמואל וישלח).

[וזה לשון מהרש"ל (בחדושי אגדות לעיל צו): '... כי המקום הזה (= דן) מתחם לעבודה זרה ביותר, כי יש מקומות בארץ מוכנים לדברים מיוחדים, כמו שהיה ירושלים מוכנת להיות עיר אלקים, כך יש מקומות מיוחדים לצאת מן אשר הוא אחד, ודבר זה היה מקום דן, ולכך שם עשה ירבעם את העגל... ויש בישראל צד בעצמם אשר הם נוטים אחר ע"ז, ולפיכך כאשר בא (= אברהם) לדן תשש כח...']

'שיצא מפיתקה של ירושלים' — יש לומר הואיל והומלך על פי הנביא, ומבואר ברמב"ם (פ"א מהל' מלכים ה"י) שמלך שלא מבית דוד אין ממנים בירושלים (מהגר"א נבנצל שליט"א).

'כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל...' — יש מי שפרש לפי שהברכות גורמות להשפעה ולברכה בישראל, והרי זה שאינו מברך מונע השפעה זו שהקב"ה חפץ לברך את ישראל, נמצא כאילו הוא גוזל לקב"ה ולכנסת ישראל (עפ"י הנצי"ב בחדושי לברכות לה: ובתשובותיו — ח"ה צ. ע"ש בהרחבה. וכיו"ב מובא באריכות בספר פרי צדיק (עקב ט), שמונע מישראל הקדושה והמשכת ברכה, וממילא ממשיכם לצד ההפוך, כירבעם).

— דייקו לומר 'מן העולם הזה' כי כאן צריך להכיר ולברך להש"י על כל טובה, מפני שקיימים אומות העולם האומרים על הכל 'כוחי ועוצם ידי', אבל לעתיד שיראוהו כל המעשים וישתחוו לפניו כל הברואים, לא נצטרך לברך על כל טובה, כי אז יכיר כל העולם שהכל של הש"י (עפ"י מי השלוח).

'אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך...' — המשילו כאדם המפציר בחברו ואוחז בבגדו לדבר עמו. ויש מפרשים: 'בבגדו' — בבגדתו (כדלעיל לו — 'אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו'). ויש מפרשים: על שם 'שמלה חדשה' שדרשוהו על תורתו של ירבעם, כלומר בזכות תורתו רצה להחזירו (ע' רמ"ה; ריעב"ץ; עיון יעקב. וע"ע בספר אור הישר פירוש ע"ד הדרוש).

(ע"ב) במעשה דרב אשי ומנשה — הנה קטע מתוך רסיסי לילה (לר"צ הכהן, יג. ועיקרי הדברים מצויים בספר מי השילוח לרבו):

'ואיתא בסנהדרין **'חברא קרית לי מהיכי קשרו המוציא...'** פירוש, כי הברכה שתקנו חכמים הוא הכרת הנוכח, שהש"י זן ומפרנס ונותן דבר מאכל והנאה זו, ועל זה מברכין 'ברוך אתה ה' בנוכח. אלא דמכל מקום הסיום בלשון נסתר 'המוציא...', וכן כל הברכות. כי הכרת הנוכח הוא בדרך כלל מה שהוא מורשה מאבות. אבל בדרך פרט שייכיר בכל ענין הנוכח מהש"י המורה לו באצבע לומר זה הדרך לכו וגו' כענין שהיה בימות הנביאים, זה נסתלק.

וזהו ששאל **'מהיכי קשרו...'** — פירוש, אם אתה מכיר בפרט נתינת הש"י לחם לכל בשר ולדעת מהיכן הוא ההתחלה שהתחיל הש"י להכין לך לחם ומזון שעל זה תברך לו בפרט.

והיה אפשר לרב אשי לסבור סברא זו 'מהיכן דקדים בישולא' מעצמו גם כן, דזה שכל פשוט, דמהיכן שמקדים לאפות כבר קדם להיות מוכן למאכל אדם. רק כל הלכות של חכמי התלמוד לא היו אלא מדברים המושגים בהתגלות לבם ולא מן השכל לבד, שזה אין נקרא חכמה כלל באמת. וכל זמן שלא היה בהתגלות לבבו הכרה זו שהיכי דקדים בישולא הש"י מקדים להכין לו המזון או, לא היה יכול להורות דמברך המוציא שם, דאין דברי חז"ל והלכות שלהם כמנהגות הקבועות באיזה ספר מוסר מצד השערת שכל, דאם כן מה היה ההבדל בין התלמוד המקודש לספרים אחרים מחכמי ישראל — אבל כל

הלכות שלהם הוא רק מההתגלות הלב עד שנפתח הפה בהכרח לומר הלכה זו, שאי אפשר כלל בענין אחר. והיינו, על ידי הרגשת הנוכח דהש"י בפרט כל דבר עד שירגיש באמת בלבבו איך הש"י ברגע זו שליט בכל, והוא אופה פתו ומכין מזונו, ולולי הוא לא היה לו לאכול, עד שממילא נפתח פיו לברך 'המוציא' בדוכתי דקדים בישולא — על ידי הרגשה ברורה ומפורשת בלב כזו, אפשר לחדש אותה הלכה להיות הלכה קבועה אחר כך בתלמוד.

כידוע, דכל דבר שכבר היה אחד שהרגיש בירור אור זה על בוריו, כבר נפתח שער אותו האור בעולם והוא פתוח אחר כך לכל, דזה כל ענין עסק הדורות שקבע הש"י אע"פ שהם מתקטנים והולכים, לפי שכל האורות שנפתחים בכל דור ודור על ידי אנשי סגולה מחכמי ישראל, אין נסתמים עוד, והם פתוחים לעולם ונעשים הלכות קבועות לכל ישראל. ולפיכך אע"פ שדורות אחרונים קטנים, מכל מקום יש להם מעלה זו דננס על גבי ענק, כי כבר פתוחים לפניהם כל שערים שפתחו קדמונים, והם מחדשים והולכים לפתוח שערים אחרים, אע"פ שהם קטנים מאד מכל מקום הם במעמקים יותר, כי הם כבר עברו שער בנפשם שנפתח לראשונים. וכל הלכות שהוא מאור המאיר בלב לכל אחד מחכמי התלמוד בפרט, כבר נקבעו לאורות והלכות קבועות לכל ישראל, כי מיד שנפתח אותו אור ללב חכם פרטי, לבבות כל ישראל מחוברות כלב אחד ומיד הוא פתוח בלב כולם, כל אחד כפי מדריגתו עד קטנות המדרגות... והלכה הזו דמהיכן קשרו המוציא שהוא פתיחת אור דהכרת נוכח בכל פרט ופרט, זה אי אפשר אלא על ידי דרגא דנבואה. וזה שאמר לו מנשה 'חברא...' דכפי החסרון שלנו כך היה השלימות גם כן בהשגת נוכח דהש"י כמראה באצבע כי גם כל מעשינו פעלת לנו.

וביקש ממנו שיאמר לו וידרוש בשמו בפירקא. פירוש, האמירה אינו סיפור דברים, רק שיאיר לו אור זה בקרב לבבו, דזה היה כל לימודם תלמיד מרבו, שהרב היה מגלה לו תעלומות לבו ונפתח הלב של התלמיד גם כן, דדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, דלכן לא נכתב תורה שבעל פה, דתושבע"פ הוא לבו ומה שבלב אי אפשר לכתוב... וזה שביקש ממנו שיגלה לו אור זה בקרב לבבו כדרך רב לתלמיד, ואז ידרוש בפירקא — פירוש, שיפרסם זה בלבבות כל בני ישראל מאחר שיפתח זה בלבבו, וידרוש משמו, כי התגלות אור זה הוא ע"י התדבקות רוחיה ברוחא דלולי כן לא נתגלה זה ללבו דרב אשי, כי הוא מאור הנבואה שכבר נסתלק ולא היה אפשר להתגלות הלכה זו רק בחלום, שהוא אחד ממשים בנבואה'.

דף קג

זיחתר לו, ויעתר לו מיבעי ליה... — בכל הספרים שלפנינו כתוב 'זיעתר' ולא 'זיחתר'. ויש שלא גרסו כלל בגמרא 'זיחתר לו', אלא שדרשו חילוף אותיות ע' וח' (ע' דקדוקי סופרים).

ומצינו דרשות רבות המבוססות על חילופי ע' וח' [ושאר אותיות קרובות שממוצא אחד בפה] וכגון בסמוך 'התוך' דרשו מלשון חותך. וכן לעיל סג: אדר-הדור. ע"ע במובא בספר נפש חיה (לר"ר מרגליות) או"ח נג, יב; מנהגי ישראל (שפרבר) ח"א עמ' קמב. וע"ע במובא לעיל לט: ע.

ובענינה של 'חתירה' זו — ע': יד רמה; תקנת השבין ג, עמ' 10; יב עמ' 112 ואילך ובעמ' 164; אוהב ישראל — לימי הרצון והתשובה, ד"ה וגבי מנשה.

בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה, נסתכל בצדקיה